

Příloha č. 1: Rozhovor s Karlem Hvíždálou o jeho životě, Orianně Fallaci a současné mediální scéně

Jedním z vašich prvních setkání s žurnalistikou bylo vydávání časopisu *Sova* v první polovině padesátých let, kdy jste tajně chodil do skauta. Jaké to bylo?

To bych si nikdy netroufl takhle artikulovat, spíš šlo o dětské hraní. V *Sově* byly návody na různé hry a těžko se to dá považovat za žurnalistiku. Ale je pravda, že jsme ten časopis vydávali a hlavní slovo měl náš vedoucí, který se náhodou taky jmenoval Václav Havel. My jsme jen tak trochu přištipkařili.

Měl jste už tehdy pocit, že by vás taková práce bavila? Že byste se žurnalistice chtěl věnovat?

Mě bavil hlavně ten ilegální skaut. Všechno, co má nádech tajemna, je pro děti velmi přitažlivé. Tehdy mi bylo osm nebo devět let a vůbec jsme si neuvědomovali, jak je taková činnost nebezpečná. Chodili jsme například na výročí Antonína Benjamina Svojsíka k jeho hrobu na Vyšehrad, kde jsme stáli čestnou stráž a skautské šátky jsme měli schované pod košilí nebo pod svetrem. To bylo pro nás velké dobrodružství. O víkendech jsme pořádali výlety do přírody, plnili bobříky odvahy a tu a tam jsme potkávali podobnou skupinu Jaroslava Foglara, ale pánové Havel a Foglar dělali, že se neznají a rychle nás vedli pryč. Ta zakázanost nás přitažlivě vzrušovala.

Nebezpečné to bylo především pro vaše rodiče, že?

Zajímavé je, že když byly po roce 1989 otevřené archivy StB, požádal jsem, jestli bych do nich mohl nahlédnout a oni mi řekli, že jsou skartované. To se ale stávalo většinou exulantů, protože ani nová moc nechtěla prozradit agenty v zahraničí, které někdy přebírala. Pozoruhodné bylo hlavně datum, kdy byl na mě spis založen, a to bylo v době, kdy mi bylo asi 14 let, takže to bylo nejspíš i kvůli tomu skautu. Ale mohli za tím být i jiní lidé než skauti: někdy kolem patnácti jsem vyrazil za mužem, který každý den kolem naší zahrady pásł kozy. Přitahoval mě svou vizáží, která k těm kozám zásadně nepasovala: Byl vysoký, štíhlý, brýlatý, nosil krátké zelené kalhoty a na hlavě měl čepici s velkým zeleným průsvitným nehem. Dnes bych řekl, že byl podobný Jamesi Joyceovi, jak ho známe z fotografií. A tenhle muž byl bývalým zaměstnancem nakladatelství Melantrich, pracoval tedy u Jaroslava Šaldy a o tom slavném vydavatelství a jeho autorech mi vyprávěl. Ty vzpomínky na dobu, kterou po roce 1948 odvál čas do zapomnění či

spíš do zakázanosti, mě přitahovaly, protože v době budování komunismu měly v sobě také něco zapovězeného, jako skaut. Přivedlo mě to k myšlence jeho vyprávění zapisovat. Možná tenhle moment lze považovat za ten první podnět, který mě přivedl ke psaní.

Po studiích, která jste absolvoval v Československu na ČVUT a vojně, jste začal kolem poloviny šedesátých let pracovat pro časopis *Mladý svět*.

Mladý svět byl tenkrát masově vydávaný časopis pro mládež, který měl tři sta tisíc náklad a většinou ho čtenáři hned rozebrali. Šlo o takzvanou podpultovku. Viděno z dnešní perspektivy naše texty nepředstavovaly nic světoborného, na evropské úrovni byly akorát fotografie Leoše Nebora a grafika Jaroslava Weigela. Svobodně se do Mladého světa psalo jen kolem roku 1968 a těsně před rokem 1989. Cenzura a autocenzura nás svazovala natolik, že člověk nemohl být moc hrdý. Uvědomil jsem si to zřetelně až kolem roku 1968 a později po smrti Jana Palacha. Měli jsme totiž již už od roku 1967 možnost vyjíždět za hranice a číst německé časopisy jako *Der Spiegel* nebo *Stern*. Když jsem viděl, co je možné psát tam o událostech, které jsem znal z domova, byl jsem z naší uskríplosti a neschopnosti se vzepřít proti vládnoucí nenormalitě nešťastný.

Psal jste i v ilegálním vydání *Mladého světa* během okupace...

Všechny redakce včetně Rudého práva přešly v prvních dnech okupace do ilegality. My jsme měli redakci v bývalé Neubertově tiskárně na Smíchově a přesunuli jsme se tam, protože naši redakci v Panské ulici v Praze, jako ostatně i jiné redakce, obsadili Rusové. V průjezdu stál tank, na který jsem se šel podívat: hlaveň nemířila do vzduchu, ale výhruzně na lidi.

Z *Mladého světa* vás později vyhodili a vy jste v rozhovoru pro *Paměť národa* uvedl, že jste za všechny vyhazovy a odchody vděčný, protože jste díky nim mohl zůstat sám sebou.

Mohl byste tu myšlenku trochu rozvést?

Ladislav Fikar, který tehdy byl něco jako stínový ředitel, nesměl už mít na dveřích ani vizitku, mi, když se na začátku sedmdesátých let dozvěděl, že jsem dostal výpověď, nabídl, abych přešel do nakladatelství *Albatros*, kde jsem založil edici *Objektiv*. Nebyl jsem díky tomu pod tak silným tlakem cenzury ani autocenzury, jako v časopise. Napadlo mě, že v době, kdy velké encyklopedie šly do stoupy, protože se tam psalo o lidech, kteří měli být vymazáni z historie, že by se daly vydávat oborové encyklopedie, které by se daly snadno kompilovat a které mohli psát vyhození přátelé, kteří neměli práci, nebo třeba myli okna či topili v kotelně. Věděl jsem o nich, že umí jazyky a dobře píšou. Samozřejmě, že ty knihy podepisovali jiní lidé: Jiří Dienstbier se jmenoval Želmíra Živná, Jan Vladislav tuším Vladimíra Müllerová atd. Dienstbier například napsal *Dějiny módy* a *Dějiny lékařství* Vladislav *Dějiny sochařství*. Sblížil jsem se díky tomu i s Václavem Havlem, kterému jsem nabídl, aby napsal o malých divadlech

v šedesátých letech. Byl jsem za ním na Hrádečku a on to tenkrát odmítl, psal hru. Přemýšleli jsme pak spolu, kdo by to mohl napsat. Ze spolupráce s Havlem nakonec sešlo, ale na tohle setkání jsem po deseti letech mohl z exilu lehce navázat, což umožnilo vznik knihy *Dálkový výslech*. Byla to zvláštní doba: kterou asi nejlépe charakterizuje skutečnost, že na rozdíl od šedesátých let lidé nebrali drogy (LSD a Fermetrazin) proto, aby zažili něco výjimečného, ale proto, aby přestali cítit tíži, která na ně padla.

Z Albatrosu jsem po pěti letech odešel sám, když jsem se rozhodl pro exil, abych nakladatelství neublížil, a v zahraničí jsem byl na volné noze. Takže po vyhazovu z Mladého světa, odchodu z Albatrosu a z Československa, mě po roce 1989 po privatizaci vyhodili z Mladé fronty Dnes. Z Mladého světa jsem zase odešel sám, když se změnil majitel, a po pěti letech mě vyhodili i z Týdne, který jsem založil atd. To, že jsem stále musel spoléhat jen na sebe, považuji dnes za velké štěstí: nikdy jsem kvůli tomu nepřistoupil na to, abych sloužil něčemu, s čím jsem bytostně nesouhlasil. Trochu mě to vyztužilo.

V období, kdy jste pracoval v Albatrosu, jste byl vy i vaše žena opakovaně vyslýcháni StB.

Jo, ale nebylo to nic fatálního. Vyslýchat nás začali na základě toho, že moje žena vezla Pavla Kohouta do Plzně, protože tam se mohl na německé nebo rakouské televizi podívat na inscenaci své hry, která měla premiéru ve Vídni. Tak začal náš kontakt se státní bezpečností. Sebrali nám papíry na auto, které bylo napsané na mou ženu. Ale Luboš Dobrovský mi tehdy poradil, ať to na setkání každému vyprávím a zafungovalo to. Po pár měsících nám dali pokoj: byl jsem pro ně nespolehlivý. Ale na ten zážitek si pamatuji dodnes: Vyslýchali mě dva muži, ten mladší seděl proti mně, starší se loudal po místnosti. Otázky kladl ten mladší a měl je před sebou napsané na papíře rukou, dokázal jsem si je i přes ten malý stůl přečíst předem, nemohli mě tudíž moc překvapit. Díky tomu jsem dostal nad nimi jistou vnitřní převahu. To mi pomohlo.

Jaké byly vaše konkrétní důvody k pozdější emigraci do Německa?

Důvodů k exilu je většinou víc a těžko se dají všechny popsat. A taky časem si je může člověk vyfantazírovat, proto zůstanu jen o několika nezvratných faktů. Klíčové asi bylo, že nám bylo jasné, že normalizace neskončí brzy a že prostor pro mou volnou tvorbu či spíše pro svobodné myšlení (psal jsem prózu, rozhlasové hry i jednu divadelní hru) už přestal existovat. Začali do mé práce zasahovat, škrtali, což se mi nelíbilo. Asi by se dalo říci, že jsem se začal bát o sebe i o svého syna, že bude mít na celý život ochromený mozek. Řekl jsem si, že v tomhle celý život nechci žít. Radši bych dělal šoféra ve svobodném světě. Druhý důvod byl, že syn dokončil první třídu a existovala možnost, aby ji opakoval v cizím jazyce. Což byla veliká výhoda. Po prázdninách začínal syn v Německu školní rok a o Vánocích už nepotřeboval slovník. Chtěl

jsem také, aby syn vyrostl v místě, kde bude mít příležitost používat řadu jazyků a bude moci svobodně cestovat do zahraničí: aby poznal svět, do kterého se narodil. A ve stejnou dobu moje žena akorát dodělala kandidaturu věd, což je v Německu výhoda, protože tam na tituly hodně dbají a ona byla pro ně Dr.Dipl.Ing.Arch. Restaurování starých památek, kterým se v práci zabývala, se nedalo v Německu tehdy studovat, což byla evidentní výhoda: snáze sehnala práci.

Před emigrací jste nějakou dobu pobyl v Moskvě, kde jste studoval politické vědy. Jak na vás ruská metropole zapůsobila?

Ano, do SSSR jsem odjel po několika cestách na Západ, kdy jsem si uvědomil, jak nedostatečná je úroveň naší žurnalistiky. Řekl jsem si: když chceš dělat pořádně žurnalistiku, měl bys poznat obě strany bipolárního světa. Uvítal jsem možnost studovat dva semestry v Moskvě. Studium samozřejmě nestálo za nic, ale svůj čas jsem tam strávil s tamním kulturním disentem. Divadelním, malířským, literárním. Poznal jsem díky tomu lidi, jako byli Kabakov, Sobolev, Sooster, sochař Něizvěstnyj, režiséři Ljubimov, Tabakov a Efros či básníci Jevtušenko a Vozněsenskiij: rozhovory s nimi vyšly ve *Studentu* a v *Mladém světě*. V roce 1968 jsem si vyjednával studium sociologie v Chicagu, kde jsem měl zároveň pracovat v českém nakladatelství jako korektor, ale přišla okupace a odjezd bych považoval za zbabělost, zůstal jsem tedy ještě deset let doma a pak jsme odjeli do Německa.

Po emigraci jste pracoval i pro *Rádio Svobodná Evropa* nebo *Deutsche Welle*. Co vás práce tam naučila?

Nic moc. Šlo o normální dennodenní žurnalistiku a všude jsem byl jen jako externista, v Deutsche Welle dokonce jen krátce. Dělal jsem recenze na knihy, které vycházely v Československu a byly posuzovány ideologickým rastrem. Prosadil jsem, že budu běžnou produkci knih recenzovat, jako kdyby v Československu byla svoboda. Nešlo o žádnou zázračnou práci, v podstatě klasické řemeslo. Zajímavější byly jen portréty osobností do Rozhlasové univerzity RFE: psal jsem o Václavu Bělohradském, Jiřím Grušovi a dalších. Ale hlavně jsem se v té době živil psaním rozhlasových her pro německé stanice. Z toho se dalo celkem slušně vyžít, protože se většinou alespoň párkrát reprízovaly. Když se nějaká hra opravdu povedla, přeložila se do cizích jazyků, což se mi povedlo jen jednou. Hra *Vzkaz*, kterou jsem napsal k výročí narození Franze Kafky v roce 1983, se hrála i v Japonsku či v Izraeli.

Už dříve jste se vyjádřil, že jste se zprvu snažil sžít s Německem a jeho kulturou. Jak taková snaha vypadala?

Ono nešlo ani tak o to se sžít, jako o rozhodnutí, jestli budu psát v němčině nebo ne. V němčině jsem po čase napsal dvě hry. A když jsem seděl ve studiu s režisérem a uvědomil jsem si, že

věty, které mně v hlavě zněly skvěle a byl jsem na ně hrdý, protože mi třeba foneticky připadaly nápadité, herci četli jinak, než já jsem zamýšlel. Cítili za nimi jiné konotace, spojení s pohádkami nebo Biblií a to já už jsem se ve svých více než čtyřiceti nedokázal naučit. Už taky proto, že doma jsme hovořili česky. Tehdy jsem se rozhodl soustředit se kromě obživného psaní na knihy.

V Německu u vás nějakou dobu pobýval i herec Pavel Landovský, který byl známý svou extrovertní a komplikovanou povahou. Jaké to bylo?

On u nás nepobýval, jen za mnou přijel na týden, protože jsme se domluvili, že spolu napíšeme knížku: vyčetl mi, že ho ignoruji, i když jsme staří kamarádi. A měl pravdu: v té době už jsme se znali přes dvacet let, takže se rozhodně nedá říct, že by přišel někdo cizí do domu. Akorát syn ho neznal a tomu Pavel přinesl jako dárek tříčtvrteční kožený kabát německých pilotů *Luftwaffe*, který měl na knoflíkách hákové kříže. A ten týden byl naopak pro nás pro všechny velice příjemný: nic nekomplikoval.

Dopoledne jsme s Pavlem řádně pracovali a odpoledne jsme brouzdali po městě, kde si všechno bedlivě prohlížel, hlavně lidi: zajímalo ho, jak se chovají a čím se liší od Vídeňáků. V Bonnu se cítil víc v Evropě, jak mi sám řekl. Z Vídně na něj občas vyčuhoval Balkán a maloměst'ácké Rakousko-Uhersko. Večer jsme zase pracovali, ale to už mu chybělo publikum. Obvolával jsem emigranty, aby přišli se na něj podívat. Taky pořád vařil, mé ženě nedovolil, aby v kuchyni něco dělala. Skamarádil se i s ženami, které jsme měli v ulici, kterou tvořily řadové domky. Naučil je například brousit nože o schody, nebo jak se odstraní slupka z česneku, aby se nemusel loupat. Všichni, kdo ho v Bonnu zažili, na něj do dneška vzpomínají.

Pamatuji si, že jsme na jeho počest vyndali z mrazáku svíčkovou, kterou vařila naše babička, která přijela z Prahy. Ve chvíli, kdy jsme mu tu svíčkovou servírovali, babička už byla po smrti. Šlo o poctu Land'ákovi, protože její svíčková byla opravdu výborná a on ji ocenil. Kniha *Soukromá vzpoura* se povedla, nedávno vyšla ve čtvrtém vydání a je vyprodaná.

V roce 1991 vyšla také kniha *České rozhovory ve světě*, která obsahuje rozhovory například s Karlem Krylem, Josefem Škvoreckým či Arnoštem Lustigem. Proč byl pro vás formát rozhovoru tak zajímavý?

Za prvé to vydání v Praze je druhé a nedávno vyšlo v Mladé frontě potřetí: poprvé ta kniha vyšla v roce 1981 v Kolíně nad Rýnem v nakladatelství Index. První popud k napsání této knihy vyšel z mé práce v nakladatelství *Index*, kde jsem dostal jako externí redaktor za úkol připravit do tisku Ledererovy *České rozhovory*. Řekl jsem si, že by tato kniha měla mít pokračování, protože část našich významných spisovatelů po okupaci odešla do zahraničí. Zase jsem měl stejný pocit jako po setkání s bývalým redaktorem Melantrichu, že pro budoucí

generace je třeba uchovat to, co je nyní doma zakázané, co je pro lidi doma nedostupné. Zdálo se mi, že jde o užitečnou službu. Nakladatel na můj nápad kývl. Chvilí jsem rozvažoval, jak se toho úkolu zhostit. Neměl jsem já ani nakladatelství peníze ani čas na to, abych všechny po celém světě objížděl. Nakonec jsme knihu připravili korespondenčně. S tím nebyl žádný problém, akorát to byla práce na dlouhé lokty, což po čase některé trochu obtěžovalo a musel jsem rozhovory ukončit dřív, než jsem chtěl. Ale na druhé straně už ta kniha byla dost objemná a do nekonečně se ta práce prodlužovat nemohla.

Proč je pro vás formát rozhovoru zajímavější než například biografie?

Tenkrát za tím podle mě bylo čistě marketingové rozhodnutí. Na knižním trhu i v zahraničí byla díra, přišlo mi, že rozhovory nikdo moc nedělá. A taky jsem se domníval, že tento formát je čtivější. Což se časem potvrdilo: *Dálkovým výsledkem* jsem inspiroval i dva redaktory z *Die Zeit* k interview s Richardem von Weizsäckerem, jak mi později sdělili.

Dialog je přitažlivý pro autora proto, že umožňuje zakusit i svět druhých lidí částečně na sobě a ještě tu zkušenost zaznamenat pro jiné. Přičemž ty nejpovedenější rozhovory připomínají, že na žádnou skutečně důležitou otázku neexistuje odpověď, v nejlepším případě následuje jen upřesňující další otázka.

A právě tento dotyk s tajemstvím mě na rozhovoru zajímá stejně jako na ilegalitě se skauty.

Za možná nejznámější a nejvydávanější vaši knihu by se dal považovat právě už zmíněný *Dálkový výslech*. Česky má jedenáct vydání, když počítáme i ta samizdatová, ale vyšlo to i v albánštině nebo japonštině.

To je pravda, ale skutečný náklad neznám. Ačkoliv někdo říká, že *Dálkového výsledku* u nás vyšlo kolem půl milionu výtisků, já si spíš myslím, že to bylo 350 000. Ale tehdy i druhé pražské vydání Landovského mělo náklad asi 150 000 výtisků. Dneska některé ty moje knihy v nových vydáních mají dva nebo tři tisíce a jen výjimečně lze dosáhnout na vyšší náklad. Doba se zásadně změnila: na začátku devadesátých let byl po zakázaných titulech hlad. Dnes vychází asi 25 000 knih ročně.

S Václavem Havlem jste při tvorbě *Dálkového výsledku* komunikovali taky korespondenčně. Což ale nebylo jednoduché, že?

Původně jsme se snažili vést rozhovor korespondenčně, ale to by byla práce na několik let. Poprosil jsem proto jaderného fyzika Františka Janoucha, který spravoval Nadaci Charty 77, aby Havlovi koupil kvalitní magnetofon značky *Sony*. Ten pak nechal další chartista a historik Vilém Prečan propašovat do Československa. Havel se tehdy kamarádil s psychoterapeutkou Jitkou Vodňanskou, od níž si půjčil byt. Tam nahrál čtrnáct hodin odpovědí na mých šedesát

otázek. Naši korespondenci pašoval původně kanadský kulturní atašé a potom pásky a rukopis německý atašé.

Máte nějaký svůj oblíbený rozhovor z vlastní tvorby, na který rád vzpomínáte nebo si ho rád po letech přečtete?

Nemám a ani své knihy nečtu, pokud se nechystá nové vydání a nemusím dělat korekturu. Většinu důležitých pasáží si pamatuji. I když i v jedenáctém vydání *Dálkového výsledku* se povedlo redaktorce paní Evě Mikoláškové najít ještě dvě chyby, to jsem se styděl. Ale k vaší otázce: Nedá se říct, že bych měl nějakou svou oblíbenou knihu, každá má svůj příběh a já si netroufnu vybrat jenom jeden titul.

Vidíte velký rozdíl mezi tím dělat rozhovor korespondenčně a dělat ho naživo?

Určitě ano, rozhovory face to face jsou, řekl bych, živější. Od *Dálkového výsledku* jsem rozhovor korespondenčně nedělal, nebylo to zapotřebí, ale jsou samozřejmě fáze, kdy se rozhovor po emailu dodělává. Kdyby Havel své odpovědi nenahrál, tak by to také bylo úplně o něčem jiném. První dvě otázky, na něž Václav Havel odpověděl písemně, jsem stejně přepsal. Mezi novinářem a respondentem by mělo být co nejvíce kontaktu, protože i nonverbální komunikace je důležitá. S Havlem jsem udělal jinou zkušenost, protože když jsem si pouštěl záznam jeho odpovědí, tak jsem slyšel všechno. Jak kýchá, zapaluje si cigaretu, šoupe židli, nalévá si whisky a nadává mi za některé otázky. Šlo o jakousi dálkovou intimitu.

K tomu se váže zajímavá historka. Tehdy jsem si sedl do obývacího pokoje, otevřel jsem si lahev vína a poslouchal jsem těch čtrnáct hodin. Žena šla spát a syn si ve sklepě lepil modely letadel a poslouchal. Zaujalo ho to natolik, že nešel vůbec spát a já na to přišel ve tři hodiny ráno. V tu chvíli jsem si uvědomil, že ta kniha by mohla být opravdu působivá: jemu bylo patnáct let.

Kromě Václava Havla jste později vedl například rozhovory s Karlem Schwarzenbergem, Karolem Sidonem, Jacquesem Rupnikem či Jiřím Přibáněm. Vaše dialogy ale byly v porovnání s prací italské novinářky Oriany Fallaci, která se rovněž zaměřovala na žánr rozhovoru, dost odlišné. V čem se vaše forma odlišuje, a našel byste něco, co jste měl s Fallaciovou společné?

To je zajímavá otázka taky proto, že neexistuje žádný dochovaný záznam rozhovoru, který by nám přiblížil, jak Fallaciová interview vedla. Proto o ní existuje mnoho fám a pochybností. Na vaši otázku se za této situace těžko odpovídá. Ale hlavní rozdíl je asi v tom, že já jsem si své respondenty vybíral zásadně jinak: Skoro všechny své partnery jsem znal desítky let, a ještě to museli být lidé, kteří z nějakých důvodů sami nechtěli vzpomínky psát, či nevěděli, jakou formu zvolit, aby byly zajímavé a nešlo jen o rekonstrukci v lineárním čase, jak kdesi napsal Jan

Werich. Nebo to byli lidé, kteří už nebyli schopní kvůli nemoci psát, jako Adriana Šimotová či Václav Cigler. A hlavně musel jsem cítit, že jejich život i myšlení má nějaký hlubší přesah: proto počet rozhovorů, které jsem odmítl, je mnohem větší než těch, které jsem realizoval.

Ale když se vrátíme k paní Fallaciové, mohu citovat profesora Michaela Hellera z univerzity v Hamburku, který o ní napsal či mi později řekl: To neobvyklé a těžko snesitelné na jejích rozhovorech je její ničím nekontrolovatelný egocentrismus, s kterým rozhovory vedla. Vstupuje do nich se svými názory a odsudky, chová se jako člověk, který všechno ví lépe, a ještě k tomu moralizuje. Nebojí se považovat svůj názor za důležitější, než je názor zpovídané osoby. Provokuje, je věrohodným partnerem. Při vedení rozhovorů byla zřejmě velice emocionální, jak Italky bývají, i když, jak se svěřila časopisu *Time*, nikdy nepoužívala jako prostředky ženskou lest, tedy sex a atraktivitu. Velice často se cituje, že Chomejniho přivedla do ráže, až ji vyhodil, podotkla, jestli by nebylo lepší, kdyby se vůbec nenarodil, boxerovi Cassiu Clayovi vmetla mikrofon do tváře a polský vůdce odborářů Lech Walesa z ní dostal bolení hlavy, zřejmě i proto, že ho přinutila k doznání, že kromě Bible si skoro nic nikdy nepřečetl.

Jedna z verzí mluví o tom, že s natočeným materiálem hodně pracovala, a i když to někdy mohlo být v neprospěch respondentů. Její rozhovory byly tak známé a respondentům často přinesly takovou slávu, že neprotestovali. Ale jestli je to pravda, to se netroufám říct.

Kdy jste se poprvé setkal s její prací?

Někdy v době, kdy jsem byl v exilu. Rozhovory a eseje totiž vyšly jako knížky, ale přesně to nedokážu říct. Myslím, že jsem ale nejprve četl o jejích esejích, které snad později vyšly v knize *La Forza della Ragione*, tedy Síla rozumu, za kterou jí bylo vyhrožováno smrtí. Kvůli tomu se přirovnávala sama k autorovi Mastra Cecca, který byl ve 14. století pronásledován inkvizicí.

Máte pocit, že byla Fallaciová něčím výjimečná? Řekl jste, že některé věci lze jen velice těžko ověřit, ale mám na mysli spíš její přínos.

Nejzajímavější asi je, že dělala například pro *New York Times* (v době největší slávy žila v New Yorku) a jiné listy s obrovskými náklady, takže na tom, aby se její rozhovory, vedla jich 97, jak uvedla ve své diplomové práci Christine Uscholdová, dostaly do tisku, měly zájem obě strany. Jak redakce, tak ti velice známí a slavní zpovídaní, protože to pro ně byla velká reklama a příležitost něco sdělit světu.

V knize *Mardata* jsem napsal: "V případě Fallaciové šlo zřejmě o umělecké, subjektivní portréty osobností, komponované z fragmentů interview, přičemž přicházela ke zpovídanému s jasným a zřetelným názorem a čekala, jestli jí partner donutí její postoj přehodnotit."

V té vaší zmíněné knize *Mardata, Vzpoury v žurnalistice* píšete, že je Fallaciová většinou odborníků považována za vynálezce vyhraněného rozhovoru, se kterým přišla v sedmdesátých letech minulého století. Máte pocit, že v dnešní době a na české scéně někdo formu vyhraněného rozhovoru používá?

Já dnes už nesleduji důkladně všechna média, ale na Západě to tehdy vypadalo jako úplná novinka a na Východě něco takového nebylo možné. Vyhraněné rozhovory byly běžné i v šedesátých letech, počínaje *BBC*, přes německý *Spiegel*, dělaly se „rozhovory jako kulometná palba“ atd. Tvrdý rozhovor byl normou, její rozhovory měly ale něco navíc: měly větší dávku agresivity a provokace.

Bohužel u nás se v současné době objevuje opačná snaha. Lidé jako Jaromír Soukup nebo Luboš Xaver Veselý či Karolína Slavičková, kterou dokonce premiér platí z peněz určených pro Úřad vlády, si pletou promo s interview. Zmiňovaní nechávají své respondenty žvanit, co chtějí, což nemá s žurnalistikou nic společného. Xaver Veselý to zřejmě ví a tvrdí o sobě, že není žurnalista, ale moderátor. I o tom bych pochyboval.

Vidíte u paní Fallaciové nějaký opakující se vzor, kterým dostávala své respondenty do úzkých?

Znovu musím opakovat: Tím, že neexistují žádné dochované audiozáznamy, tak si netroufnu říct, jak to vlastně bylo. O rozhovoru, jak ho vnímám já, ale platí asi dvě hlavní věci: interviewer ze svého hosta něco relevantního dostane jen tehdy, když mu zpovídaný důvěřuje. A ta důvěra se vytvoří tím, že je na novináři vidět, že má opravdový, vnitřní zájem, že se důkladně připravil, že přečetl vše, co daný člověk napsal nebo si třeba naposlouchal všechny jeho písňe. Dost často jsem se se svými partnery domluvil, že mi odpoví i na otázky, které do knihy nakonec nedáme, abych se v jejich životě a hlavně myšlení lépe orientoval. Takové věci jsem pak nikdy nikomu neprozradil.

To, co říkám, platí hlavně u dlouhých rozhovorů, nikoliv o zpravodajských interview. Velice důležité jsou i první otázky, které donutí zpovídaného, aby přemýšlel a nevytáhoval z mozku odpovědi, které již mnohokrát říkal. Pak je totiž zpovídaný zvědavý i na sebe.

Zároveň je klíčové být svým způsobem dobrý psycholog. Poznat na respondentovi, kdy je unavený nebo že toho na sebe řekl už moc a lekl se sám sebe. Další otázka by měla být lehčí, aby se interviewerovi podařilo udržet příjemnou atmosféru. A jestli Fallaciová takovou schopnost empatie měla, to nedokážu říct. Spíš se mi zdá, že k rozhovoru přistupovala tak, jak mi řekl profesor Haller: jako k souboji.

Myslíte, že její snahou bylo přimět své respondenty říct něco „kontroverzního“? Například Henryho Kissingera přiměla říct, že válka ve Vietnamu byla zbytečná. Při rozhovoru s ajatolláhem Chomejním z něj také dostala některé ne zcela běžné odpovědi...

Snahu o něco podobného má novinář vždycky, zvláště aby politici řekli něco překvapivého. Ale jak to probíhalo zrovna v jejím případě, nikdo neví. Ale je docela možné, že svou agresivitou je mohla vyprovokovat k výrokům, které by jinak nikdy nevypustili z úst.

Už jste zmínil, že na české žurnalistické scéně jsou lidé jako Jaromír Soukup nebo Xaver Veselý či Karolína Slavičková, kteří své hosty v podstatě nechávají jen žvanit. Myslíte si, že je možné, aby se v současné situaci objevil někdo, jako byla ona?

Nevím! Mě zajímají závazné, řádné rozhovory a ty se nesmí ničemu vyhýbat. Nesmí tam být žádné tabu, kromě privátních záležitostí, pokud se netýkají veřejného zájmu. Ale co se týká myšlenek, je potřeba jít až na dřeň a jediné takový rozhovor je ke čtení i za deset let. Jinak rozhovor nemá smysl. Mělo by to tak být i u přátel, silný vztah mezi interviewerem a respondentem by měl ještě otevírat šanci se dobrat k něčemu podstatnějšímu. Třeba se ptát k čemu jsou hodnoty, jako to dělá filozofka Tereza Matějčková. Některé otázky si člověk, který šermuje hodnotami, sám nedá a je zvědavý na to, jak na nečekanou otázku odpoví.

Pro *Paměť národa* jste řekl, že dnes u nás média vlastní milionáři kvůli vlivu na politiku i byznys, přestože tištěná média pořád ještě nejvíce ovlivňují vrcholně postavené lidi. Můžete to trochu rozvést?

Jasně, protože takovým médiím chybí odstup, s kterým by měly situaci ve světě či ve svém státě posuzovat. Lidé se pak mohou těžko svobodně orientovat ve společnosti. Navíc se ukazuje, že internet a sociální sítě proměnily mediální krajinu v celé naší civilizaci na tekuté písky (Bauman). Nikdo neví, jak se mediální krajina ustálí. To proměnilo i politiku. Do médií vstoupili jak anonymní majitelé, tak anonymní autoři a tím se devalvovala hodnota slova. Za slovo musí někdo bezpodmínečně ručit svým jménem i životem: připomeňme, že Havel kvůli svým slovům byl třikrát vězněn, proto jeho myšlenky svět bral vážně. A v okamžiku, kdy tahle premisa přestala platit a lidé jako Donald Trump mohou označit lež za „alternativní pravdu“ či jiní vrcholní politici u nás veřejně lhát, hodnotový systém státu se hrouť. To je institucionalizace lži, což je jeden z nejhorších dopadů téhle situace.

No a ta takzvaná prestižní média jsou skoro všude v naší civilizaci většinou tři, aby bylo možné porovnávat události ze třech perspektiv. V Německu například *Süddeutsche Zeitung*, *Frankfurter Allgemeine Zeitung* nebo *Die Welt*, ve Francii *Le monde*, *Liberation* a *Le Figaro* atd.. A tato média zachovávají klasická pravidla a snahu přiblížit se „tušené pravdě“ tím, že se kladou další upřesňující otázky, jak jsme o tom již hovořili. Nikdo tam nepředstírá, že zná

jedinou pravdivou odpověď. A ti, kteří mají zájem se něco dozvědět, jsou všude nuceni číst či sledovat několik médií i v různých jazycích. Tištěná média mají i proto stále největší význam, pokud v nich platí, že dodržují klasická žurnalistická pravidla. Těžko říct, jak to bude dál. Deník *Bild* například už nyní nemá zdaleka takový náklad, jako měl dřív: ze 4,5 milionu prodaných výtisků dnes klesl na necelých 1,5 milionu. V těchto dnech ho odkoupili Američané, což v důsledku odnesou nové projekty, protože z výtěžku bulváru se platily a dokonce se kdysi z těchto peněz dotoval i Die Welt.

Často se říká, že v Česku chybí pravý politický bulvár. Myslíte, že je to pravda?

V Česku chybí i jakékoliv prestižní noviny, u nás je všechno jinak. Tady ani nemáme řádná veřejnoprávní média.

V čem máte pocit, že česká média veřejné služby neplní svou úlohu?

Hlavně nesplňují základní předpoklady, kvůli kterým vznikla, jak je v roce 1927 definoval John Reith, který tehdy přeměnil British Broadcasting Company na Corporation. Důvod byl zřejmý: vyžadoval, aby se BBC odtrhla od politiky a od byznysu a navíc nepodléhala nátlaku akcionářů na vysílání populární hudby: byl přesvědčen, že veřejná služba má posluchačům předvádět všechny žánry, aby si mohli svobodně vybrat. U nás jsou Rady jak ČRo, tak ČT zpolitizované. Také jsou naše média veřejné služby snadno vydíratelná tím, že se automaticky nenavysují koncesionářské poplatky podle toho, jak se zvedá index spotřebního koše. A za třetí není nikde v naší civilizaci možné, aby Rady odvolávaly ředitele. To může jen soud na základě trestného činu. Kvůli tomu je i ředitel vydíratelný, aby se v pozici udržel a byl znovu zvolen atd. Těch rozdílů je celá řada, ale v každé zemi je to trochu jinak.

Už jste řekl, že máte pocit, že zde není žádné seriózní médium. Kdyby bylo na vás a cítil jste možnost deník pozvednout, vrátil byste se do *Mladé fronty*, kde jste na začátku devadesátých let pracoval jako šéfreportér i předseda představenstva?

Určitě bych se dnes nevrátil. Ale teoreticky by nejprve musel ten list mít seriózního vlastníka, který není zainteresován ani v politice ani v byznysu. Vydavatelství Mafra je dnes na hranici prodělečnosti a proto ho těžko někdo, kdo by chtěl v médiích podnikat a neměl jiné postranní úmysly, koupí. Lidové noviny i MF Dnes jsou zničené, asi navždycky. Například Sabina Slonková, kterou jsem do *Mladé fronty* přijímal, se pod Andrejem Babišem pokusila o řádnou žurnalistiku a po pár měsících odešla, když zjistila, že to nejde. Všechny tiskoviny, které u nás vlastní miliardáři, jsou využívány k prosazování byznysových i politických zájmů majitelů, což naši mediální krajinu zcela devastuje. Je třeba se naučit myslet média jako zrcadlo, to nám taky neřekne, jací jsme a jaká je skutečnost, jen nám upřesní vidění povrchu. Ale něco podstatnějšího vědět o sobě i o světě je práce, velmi namáhavá práce, kterou za nás nikdo neudělá. Taky

bychom se měli vzdát v politice používání kategorie dobra a zla: už proto, jak říkají někteří filozofové, že dobro není žádná kategorie či atribut, který člověk jednou navždy nabude. S dobrem se možná jen několikrát setkáme. Co se ale musí člověk a novinář zvláště učit je posuzovat situace z odstupu, pak často zahlédne jiný obraz.

Z redakce MF Dnes a Lidových novin po příchodu Andreje Babiše odešlo několik nejznámějších novinářů. Robert Čásenský založil časopis *Reportér*, Dalibor Balšínek zase *Echo24*. Máte pocit, že tyto tituly přinesly na českou žurnalistickou scénu nějaké osvěžení?

Trochu ano, ale jejich dosah je mizivý. Spíš by bylo dobré, kdyby se tihle muži spojili a vydávali jeden řádný titul, než aby byli takhle roztržštění. Náklady těch časopisů jsou zoufale malé a neoslovují cílové skupiny, které by dnes bylo třeba oslovit. Když to hodně zjednoduším, tak oni „přesvědčují přesvědčené“. Já si oba časopisy rád přečtu, ale poučený čtenář se i tam toho moc nového nedozví a k těm potřebným se to nedostane.

Máte nějaký nápad, co by se v Česku muselo změnit, aby se úroveň žurnalistiky zlepšila?

Vidíme například pokus *Deníku N*, což je projekt, kterému rozumím a fandím, ale opět se dostáváme k tomu, že oslovuje zatím hrozně málo lidí. Startovat prestižní vydavatelství je otázka mnoha miliard a jde o velké riziko. Větší šance jsou v elektronických médiích, protože se zlevnil díky internetu provoz televize i rádia. Možná tím směrem by šlo se o něco pokusit. Je ale potřeba, aby se do médií jako majitelé i jako novináři dostali lidé, kteří nedělají svou práci jen pro peníze, ale proto, že mají pocit, že demokracie média potřebuje, že ve své činnosti cítí poslání. V Česku takové myšlení podle mě není a ani dlouho nebude: je tu velká mediální ngramotnost. Těžko se dá představit, že by nějaký podnikatel dobrovolně prodělával kvůli rozvoji české demokracie. V tom se lišíme od staré Evropy: Například *Le Monde* udržují při životě tři miliardáři, kteří ale do obsahu vůbec nezasahují: nesmějí. Českou republiku nejvíc ohrožuje to, že naše státní instituce nestojí o lidi s progresivním myšlením, takže když už někdo vystudoval na prestižních zahraničních univerzitách jako je Oxford nebo Harvard, tak se zase dost často vrátí do zahraničí, kde jeho kvality lépe ocení. Exodus schopných jsme dodnes nedokázali zastavit. A protože lidé od nás odcházejí od Bílé hory, populace je silně oslabená. Největší investice by měly plynout do školství, protože nemáme-li přírodní zdroje, můžeme konkurovat jen našimi mozky. Může za to, jak řekl Jacques Rupnik, ta okolnost, že étos normalizace přešel plynule do nového režimu. To má za následek, že okamžiky myšlení u našich politiků absentují, jejich projevy jen opakují instantní formule, proto se některým lidem zdá být politika tak nudná a odvracejí se od ní. To má ale za následek, že se v politice zabydlují hlavně lidé zcela bezskrupulózní: past se za námi zaklapává. Lidé se utápí

ve skepticismu, nihilismu a beznaději, který pak často přetaví kvůli sebezáchově v cynismus. Proto hlavní otázka, kterou mi i vy kladete v tomto rozhovoru, aniž jste ji vyslovil, zní: Jak se v této situaci má člověk chovat, aby žil plnohodnotný odpovědný život?

A vaše odpověď?

Nevím, ale právě to tajemství mě k psaní stále přitahuje.